

PUTOVANIE ZA POVEŠŤAMI (3)

Hore Váhom do Žiliny

Ján Lacika

DAJAMA

edícia
KOS

PUTOVANIE ZA POVEŠŤAMI (3)

Hore Váhom do Žiliny

Ján Lacika

Putovanie za povestami (3)

Hore Váhom do Žiliny

1. vydanie, 2025

Autor textu: Ján Lacika

Editor a zodpovedný redaktor: Daniel Kollár

Fotografie: Ján Lacika

Staré pohľadnice: archív Jána Hanušina

Technický redaktor: Marianna Lázníčková

Grafická úprava: Marianna Lázníčková

Jazyková korektúra: Rút Facunová

Tlač: NIKARA, Krupina

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA ako svoju 414. publikáciu.

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováaná v akejkoľvek forme bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-8136-189-0

RNDr. Daniel Kollár – DAJAMA, Karloveské rameno 4B, 841 04 Bratislava,
tel.: +421 (2) 446 317 02, info@dajama.sk, www.dajama.sk

Obsah

Slovo autora.....	5
POVESTI Z ILAVSKÉHO A PÚCHOVSKÉHO POVAŽIA	6
Povesti zo Skalky	10
Súčanské povesti.....	16
Povesti spod Bielych Karpát	20
Povesti spod Homôľky.....	24
Povesti z Ilavskej kotliny	28
Povesti spod Strážova	34
Vršatské povesti.....	39
Červenokamenské povesti.....	44
Lednické povesti.....	52
Púchovské povesti	58
Povesti z Púchovskej doliny.....	64
POVESTI Z BYSTRICKÉHO A BYTČIANSKEHO POVAŽIA	70
Povesti spod Javorníka	74
Povesti z Marikovskej doliny.....	80
Povesti z Papradnianskej doliny	86
Povesti z Považského hradu.....	92
Bystrické povesti.....	98
Povesti spod Manína	105
Súľovské povesti.....	110
Bytčianske povesti.....	115
Povesti z bytčianskych dolín	122
POVESTI ZO ŽILINSKÉHO POVAŽIA.....	128
Hričovské povesti	132
Žilinské povesti.....	138
Lietavské povesti.....	144
Povesti z Rajeckej doliny	150
Strečnianske povesti	156

Slovo autora

Národná kultúra ma všelijaké podoby, okrem hudby, spevov, tancov a remeselnej tvorby do nej neodmysliteľne patrí aj ľudová slovesnosť. V nej sú obsiahnuté rozmanité literárne útvary, rozprávky, legendy, báje, mýty. Najčastejšie majú podobu povestí. Na rozdiel od všeobecnejších rozprávok určených najmä deťom a mládeži sú geograficky konkrétnejšími epickými útvarmi v hovorenej aj písanej podobe.

Aj pri tomto ďalšom putovaní za slovenskými povestami musíme vyjadriť príjemné prekvapenie z toho, aké úžasné množstvo slovenských povestí sa zberateľom podarilo zachytiť a prezentovať v slovenskej knižnej tvorbe. Máme úprimnú radosť, že v knižniciach a na pultoch kníhkupectiev nachádzame desiatky titulov obsahujúcich stovky slovenských povestí. V regióne stredného Považia, na ktorý sa sústreďuje tretí diel série, sme mohli siahnuť po početných dielach regionálnych autorov a zberateľov. Milan Húževka, Štefan Meliš, Ján Moravec

a Zuzana Kuglerová nám prekliesnili cestu svojou pozoruhodnou knižnou tvorbou, v ktorej sú desiatky umelecky a literárne hodnotných povestí.

Naším zámerom a cieľom nie je rozširovať početnosť slovenských povestí, inak povedané, nemáme ambíciu tvoriť nové príbehy. Celkom nám postačuje čerpať z ohromne bohatej takzvanej „povestovej kytice“ poskladanej z pestrej a zaujímavej palety hodnotných literárnych diel. Za to patrí náš obdiv a vďaka predovšetkým ich tvorcom. Nepátrali sme, či jednotlivé povesti sú dielom toho-ktorého autora alebo sú výsledkom jeho vytrvalej zberateľskej činnosti. Nepovažujeme to za podstatné, skôr sa zameriavame na výsledok autorovej práce a pomocou neho sa usilujeme priblížiť čitateľovi jednotlivé regióny Slovenska.

Na úvod každej kapitoly uvádzame stĺpček s názvom: Chcete vedieť viac? Obsahuje zoznam použitej literatúry a naviguje čitateľa ku konkrétnym dielam v plnom literárnom

Hrad Vršatec

Farský kostol a Burianova veža v Žiline

znení. V samotnom texte knihy sa odvolávame na konkrétny zdroj danej povesti, ktorú prezentujeme v zostručnenej verzii. Je tu snaha vytvoriť súborné dielo náležiacie do oblasti kultúrnej geografie, to znamená, že hlavným cieľom tohto knižného projektu je podrobne zmapovať túto rozsiahlu literárnu tvorbu, spracovať jednotlivé povesti a všetky získané poznatky preniesť takpovediac na mapu Slovenska. Máme ambíciu čitateľovi ponúknuť čosi ako bedeker slovenských povestí, ktorý ho prevedie po regiónoch Slovenska a osobitou formou pomôže rozvoju domáceho cestovného ruchu. Dúfame, že sa naše knižky stanú obľúbenou súčasťou cestovania a poznávania našej vlasti. Nie je nič lepšie, ako si prečítať danú povesť a doslova ju prežiť na mieste, kde sa asi odohrala.

V rukách držíte v poradí už tretí diel viacväzbového literárneho projektu, ktorý postupne mapuje povesti z územia celého Slovenska. V tomto prípade nadväzuje na druhý diel ukončený v Trenčíne. Z mesta pod Matúšovým hradom sa posúvame iba kúsok, na neďaleké pútnické miesto na Skalke. Na magickom mieste späť s pustovníkmi

svätým Andrejom-Svoradom a Beňadikom sa začne prvá časť nášho putovania za povestami v tejto knihe. Povedie územím, ktoré sme nazvali ilavské a púchovské Považie. Zahrnuli sme do neho mestá a dediny z Ilavskej kotliny a z priľahlých Bielych Karpát a Strážovských vrchov. Prvú časť skončíme v Púchove a Púchovskej doline. Druhá kapitola je venovaná takzvanému bystrickému a bytčianskemu Považiu. Najprv sa vnoríme do javorníckych chrbtov a dolín s nevídaným množstvom povestí. Z hôr sa potom len nakrátko spustíme k Váhu a spoznáme povesti Považského hradu. Z Považskej Bystrice neskôr opäť odbočíme do hôr, tentoraz na opačnú stranu, kde sa dvíha severné ukončenie Strážovských vrchov a bralnaté Súľovské vrchy. Záver druhej kapitoly patrí Bytči a jej okoliu. Tretia a záverečná kapitola predstavuje síce rozlohou menšie, ale na povesti veľmi bohaté takzvané žilinské Považie. Navštívime mesto Žilina či malebnú Rajeckú dolinu a svoje znalosti obohatíme o povesti hradov Hričov, Lietava, Rajec, Strečno a Starhrad.

Ján Lacika

POVESTI Z ILAVSKÉHO A PÚCHOVSKÉHO POVAŽIA

Za zúženou dolinou Váhu pri Skalke povýše Trenčína vstupujeme na našej púti za povestami do Ilavskej kotliny, ktorú od západu lemujú Biele Karpaty a na opačnej východnej strane sa dvíhajú Strážovské vrchy. Ilavské a púchovské Považie nám ponúka bohatú a pestrú paletu povestí predstavujúcich inú stránku pohnutých dejín viacerých považských hradov, než ju prezentujú odborníci na históriu. Zaujímavými príbehmi nás upútajú nielen povesti z miest založených na brehu Váhu, ale aj z dedín a osád ležiacich na rovnej vázskej nive a v priľahlej členitej horskej krajine.

Cesta za povestami dolnej časti stredného Považia za začína na **Skalke**. Zúžený prielom, cez ktorý Váh opúšťa Ilavskú kotlinu, bol miestom pôsobenia svätých pustovníkov Andreja-Svorada a Benedikta, vďaka ktorým

sa tu dodnes udržiava pútnická tradícia. Zo Skalky máme potom len na skok do Súčianskej doliny. **Hrad Súča** tam budeme hľadať veľmi ťažko, lebo z neho takmer nič nezostalo. Pri pátraní po ňom postačia pekné

Ilavská pevnosť

Ilavská kotlina a Strážovské vrchy z Vršatca

súčanské povesti čítané na vrchole Krasína. Na úpätí Bielych Karpát najprv navštívime obec **Kľúčové** s pútnickou Skalicom a neskôr rovnako duchovne orientovanú **Trenčiansku Závalu**. Podhorská trasa sa skončí pri hrobe Hugolína Gavloviča v **Pruskom**.

Ponad dolinu Váhu sa v ďalšej etape nášho putovania za povestami prenesieme na opačnú stranu, pod vrchy Baské a Homôľka v Strážovských vrchoch. Z **Omšenia** s povestou o pustovníkovi sa vydáme dolu dolinou, aby sme prostredníctvom povesti prišli na to, ako vznikli kúpele **Trenčianske Teplice**. Vodu zo studničiek plnú zázrakov nájdeme aj v chotári podhorskej obce **Dobrá** pri Trenčíne. Odtiaľ to máme len kúsok do **Dubnice nad Váhom** k dubnickej knihe zázrakov. **Ilava** nás do svojho hradu nevpuští, pretože je väznicou. Zato sa pozrieme do dávnej minulosti mestečka, ktoré malo vlastné šibeničné pole. Povesti nám napovedia, aké ťažké časy v Ilave nastali, keď sa tu udomácnili český husiti. Na opačnej strane Ilavskej kotliny sa oplatí navštíviť osamelý kostolík v **Pominovciach**, kedysi patriaci

dedine, ktorú raz zobrala veľká voda. **Lednické Rovne** pre nás zase skrývajú svoj vodnícky príbeh.

Neočakávané zákutia nás možno prekvapia v Strážovských vrchoch. Dohnútra pohoria prenikneme v Košeci, ktorá kedysi patrila do panstva neďalekého **hradu Košeca** spájaného s pobytom templárskych rytierov na Slovensku. Sľúbené prekvapenie je pripravené na neďalekom vrchu, kde v dávnych časoch stál hrad Sokol s pánom, ktorému sa nedarilo oženiť sa. Povest o neďalekej **Beluši** hovorí tiež o ďalšom dávno zaniknutom hrade, ktorý kedysi hrdo čnel nad Slatinskou dolinou. Cesta prechádzajúca tromi tiesňavami sa končí v **Mojtíne** zbojníckou povestou.

Iná podoba krajiny a balík ďalších hodnotných povestí nás čakajú na opačnej strane vážskej doliny. Biele Karpaty sú tu nádherne prizdobené **Vršatskými bradlami** a jedna povesť nám prezradí, prečo sa odvážne postavený **hrad Vršatec** kedysi volal Levia skala. Podoba orlieho hniezda predurčila aj vznik ďalšieho **hradu Lednica**, povestného

Púchov

sídla lúpežných rytierov. Medzi Vršatcom a Lednicou sa nachádza obec Červený Kameň, ktorá má k dispozícii viac ako tridsať zaujímavých povestí.

Finále spanilej cesty za povestami stredného Považia zabezpečí **Púchov**. Najprv sa budeme zaoberať povestami mesta pod

legendárnou Púchovskou skalou a jeden príbeh z dávnych čias nám prezradí, že blízko Púchova boli až dva hrady s celkom inými predstavami ich pánov o svete a živote. Dôležité je aj spomenúť, že Púchov bol odpradávná bytostne spätý s Váhom prostredníctvom plti a pltníkov.

Chcete vedieť viac?

Čulmanová, Beatrica. Slovenské povesti. Ikar, 2022, 344 s.

Domasta, Ján. Povesti o slovenských hradoch 1 a 2. Ottovo nakladateľstvo, 2012 a 2015, 476 s.

Ďuríčková, Mária. Panenská veža na Devíne. Mladé letá, 1988, 147 s.

Horák, Jozef. Slovenské povesti. Mladé letá, 2002, 229 s.

Húževka, Milan. Púchovské povesti. Osveta, 1980, 388 s.

Janota, Ľudovít. Slovenské hrady I – III. Columbus, Bratislava, 1935 (Fotoprint 1996), 336 s.

Korandová, Marie, Paulíčková, Danica. Hrajnohov poklad. Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2004, 179 s.

Kulíšek, Vlado. Opát Štefan (Príbehy z Trenčína 4). Kvart, 2017, 14 s.

Martišová, Anna. Povesti o červenokamenských skalách. Vydavateľstvo Anna Pagáčová-Martišová, 2009, 127 s.

Martišová, Anna. Povesti červenokamenskej doliny. Vydavateľstvo Anna Pagáčová-Martišová, 2012, 173 s.

Meliš, Štefan. Kamenný kôň na Suchovrchu. Vydavateľstvo J+K, 2014, 83 s.

Povesti z ilavského a púchovského Považia

Ďalšiu povesť z neďalekej **Púchovskej doliny** jej tvorcovia zase vsadili do poriadne starého obdobia. Ak by sme jej uverili, mohli by sme niekde v blízkom okolí nájsť hrob legendárneho Atilu aj s jeho fenomenálnym pokladom. Na záver nám určite dobre padne za hrst povestí, s ktorými sa oboznámime pomocou náučného chodníka **Povesti Marikovskej doliny**.

Svrkoši

Prešporský vodník Matej sa raz zalúbil do slúžky Marišky Genzorovej, zobral si ju za ženu a prijal jej meno Genzor. Mali spolu päť potomkov, tri dcéry a dvoch synov. Po čase Mariška zatúžila po rodnej Ilave a vybrali sa ju spolu navštíviť. Matejovi sa páčilo usadiť sa v manželkinom rodnom dome a obhospodarováť rieku Váh, tri potoky a niekoľko prameňov a studní. Ilavčania boli k prisťahovalcom z Prešporka milí až do okamihu, keď jedna zo zvedavých susediek náhodou zistila, že hlava rodiny je vodník. Mariška vonkoncom netušila, koho má za manžela, a bola z toho poriadne znechutená a mužička vyhnala z domu. Skôr ako Matúš odišiel z Ilavy, postaral sa o to, aby na okraji mestečka vyvrel prameň, pri ktorom

do roka a do dňa postavili pivovar. Po Mariškinej smrti sa Matej vrátil do Ilavy trápiac sa o osud osirelých detí. Ako neznámy striebrovlasý starec sa usadil v pivovarskej záhrade. Utajenie mu vydržalo až do povodne, ktorá zasiahla Ilavu a zaplavila mnoho domov. Poverčiví ľudia si nemysleli, že katastrofa je dielom prírody, a vinu zvalovali na nadprirodzené sily. Stopy pri hľadaní vinníka smerovali k neznámemu starcovi a keď zistili, že je vodník, uvrhli ho do väznice v ilavskej pevnosti. Darmo sa Matej bránil, že povodeň nie je jeho dielo a že naopak ľuďom všemožne pomáha. Z väzenia sa mu však podarilo ujsť a skryť sa v húštinách pri Váhu, kde mal čas na rozmyslenie, ako sa Ilavčanom za krivdy pomstiť. Počkal si, keď v meste bude jarmok, a začal predvádzať svoje vodnícke čary. Keď bolo na námestí veľa ľudí, pomocou zaklínadla vyduril vodu z potoka a poriadne v nej všetkých vykúpil. Potom svoje vodné divadlo ešte dvakrát zopakoval. Zábavka s vodou sa mu zjavne zapáčila a celý rok premáčal Ilavčanov aj vtedy, keď okolo mesta panovalo sucho. Ľuďom neustále v topánkach šplachtala voda a v Ilave sa tomu hovorilo, že škvrtotá. Ilavčanov odvtedy začali prezývať škvrtkoši.

Meliš, Štefan. Kráľ Matej pod Manínom. Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2018, 190 s.
Medňanský, Alojz. Dávne povesti o hradoch. Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2006 (1826), 160 s.

Moravčík, Štefan. Povesti o slovenských hradoch. Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2004, 194 s.

Moravec, Ján. Zlatá brána. EDIS – vydavateľské centrum ŽU, 2018, 93 s.

Sádecký, Gejza. Bratia z Trenčianskeho hradu. Georg, 2017, 120 s.

Sádecký, Gejza, Ružbašský, František. Slovenské povesti o hradoch a zámkoch a iné. Ikar, 2019, 358 s.

Skovajsa, Ján, Mišák Peter. Trenčianske povesti. Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2017, 191 s.

Slámka, Miroslav, Bohunický, Milan. Kamenní strážcovia I. Slovenský skauting, 2010, 310 s.

Sliacky, Ondrej. Turecká studnička. Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2019, 158 s.

Ševčovič, Peter. Z kuchyne prešporských vodníkov. Albert Marenčin PT, 2003, 141 s.

Šingovská, Lenka. Tajomstvo skalného sokola. Class, 2023, 266 s.

Válek, Igor. Povesti o slovenskej vode. Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2020, 176 s.

Povesti zo Skalky

Trenčianska Skalka je magickým miestom s tisícročnou históriou. Dávna existencia miesta s nezvyčajnou tajomnosťou a spiritualitou ponúka silné príbehy povestí a legiend. Medzi ne patrí aj starobylá legenda o bohabojnom živote svätých pustovníkov Svorada a Benedikta. Kláštor na Skalke zohral svoju úlohu aj v dobrodružnom živote legendárneho Matúša Čáka Trenčianskeho.

Zúženie vážskej doliny poniže **Skalky nad Váhom** od seba oddeľuje dve kotliny Považského podolia. Rieka opúšťa Ilavskú kotlinu a pod prielomom vstupuje na územie Trenčianskej kotliny. Diaľnica sa prielomu vyhýba severným oblúkom a stará považská cesta vedie po širšom ľavom brehu Váhu. Lokálna hradská na pravom brehu toku nás zo Skalky nad Váhom privedie pod strmé bralo, na ktorom sa nachádzajú zakonzervované pozostatky starobylého kláštora. Toto magické miesto s dlhou a pohnutou históriou sa nazýva **Veľká Skalka**.

Archeologický výskum napovedá, že prielom Váhu poniže Skalky nad Váhom bol strategickým miestom, ktoré zaujímalo našich predkov už v pradávných dobách praveku a staroveku. Nás však bude zaujímať epocha pred viac ako tisícročia, keď sa územie dnešného Slovenska začalo začleňovať do kresťanskej Európy. Jestvuje niekoľko verzií povestí z tohto miesta vychádzajúcich z Maurovej legendy, ktorú v 11. storočí pod názvom Život svätých pustovníkov Svorada Vyznávača a Beňadika Mučeníka spísal päťkostolský biskup Maurus. Ako novic

Veľká Skalka z vtáčej perspektívy

Velká Skalka

zoborského kláštora sa poznal s bratom Andrejom a spriatelil sa s bratom Benediktom. Oboch mníchov v roku 1083 pápež Gregor VII. z podnetu uhorského kráľa Ladislava vyhlásili za svätých.

V legende sa dočítame, že z poľského Povislia sa vydal smerom na juh mladý mních menom Svorad. Došiel až na breh Dunajca a rozhodol sa pokračovať v ceste do Uhorska, kde sa o šírenie kresťanstva staral prvý uhorský kráľ Štefan vyhlásený za svätého. Svorad dorazil až do starobylej Nitry a vstúpil do benediktínskeho kláštora pod Zoborom. Prijal rehoľné meno Andrej. Keď **Andrej-Svorad** dovŕšil štyridsiatku, rozhodol sa žiť bohabojným pustovníckym životom na počesť blahoslaveného patróna kláštora sv. Hypolita Mučeníka. Andrejov pustovnícky život v jaskyni ukrytej v brale na Skalku nad brehom Váhu nebol len o asketickej skromnosti a odlúčenosti od ľudí. Okrem odopierania si akýchkoľvek svetských radostí a dlhých pôstov si nadeľoval mnohé trýznivé úkony. Príkladom bolo napríklad vysilujúce udržiavanie dlhodobého stavu bdelosti. Po úmornej

práci sedával na otesanom kláte zo všetkých strán ohradenom plotom ovitým ostrým trním. Sedel v takej polohe, v ktorej sa jeho telo premožené spánkom nakláňalo do trnia tak, že ho pri páde vždy bolesťou prebudilo. Okrem toho mal na hlave aj drevenú korunu pripevnenú o štyri kamene a keď sa mu ospalá hlava sklátila na ktorúkoľvek stranu, uderila sa o kameň. Keď nastal Andrejov osudný deň a mal sa pobrať na večnosť, dal si zavolať opáta Filipa z Nitry a ukázal mu svoje doráňané telo opášané trýznivou reťazou zarezávajúcou sa až do mäsa. Opát daroval neskôr polovicu reťaze obtiahnutej ľudskou kožou kresťanskému vojvodovi Gejzovi a Andrejovo telo dal pochovať v Nitre. Je uložené v Katedrále sv. Emeráma spolu s pozostatkami sv. Benedikta.

Opát Filip na Skalku pri Trenčíne vyslal aj učeníka menom **Beňadik**. Ten po Andrejovej smrti rozhodol, že bude aj on žiť ako pustovník a tri roky obýval jaskyňu svojho staršieho rehoľného brata. Jeho pustovníčenie sa skončilo násilnou smrťou. Podľa povesti ho o život pripravili zbojníci. Pustovník prosil

Beňadikova jaskyňa

Boha o pomoc a rukou sa dotkol skaly, ktorá sa otvorila. V skale zostal po Beňadikovej ruke viditeľný odtlačok. Inak však opisuje pustovníkovu smrť povesť **Svätci zo Skalky**.

Svätci zo Skalky

Pustovníku jaskyňu na Skalke raz navštívili zbojníci. Pustovník Benedikt ich oslovil vlúdnyim slovom, ale zbojníci na neho zaútočili s naliehaním, aby prezradil, kde skrýva zlato. Mních im povedal, že žije ako vtáctvo nebeské a že má len to, čo mu dá dobrotivý Boh. Vodca zbojníkov sa tomu začal smiať kričiac na mnícha, že ho naučí lietať ako vtáky, pričom ho zhodil dolu zo skaly. Benedikta potom dlho nik nevidel a až po roku si ľudia všimli veľkého orla. Hľadali v húštine jeho hniezdo a objavili pri ňom pustovníkovo celkom neporušené telo. Pochovali ho po boku jeho učiteľa Andreja. Na mieste, kde telo našli, neskôr vztýčili kríž. Pltníci plaviaci sa po Váhu ho mali vo veľkej úcte a Benedikta, čoskoro spolu s Andrejom vyhláseného za svätého, si zvolili za svojho patróna. Vodca zbojníkov sa neskôr za zvláštnych okolností vrátil na miesto činu. Po jednej krvavej bitke ho jeho druhovia raneného zanesli do pustovníckej jaskyne na Skalke, kde zázračne

vyzdravel. Vstal a zvolal, že ho sv. Andrej vzkriesil, načo sa zbojníci zľakli a zutekali. Vzkriesený zbojnícky vodca sa rozhodol, že zanechá zbojnícke remeslo a zostal v jaskyni

Svätý Beňadik

Povesti z ilavského a púchovského Považia

žiť ako pustovník. Sv. Andrej pomohol aj inému zbojníkovi, ktorého mali v Nitre popraviť. Pri odvisnutí na šibenici ho neviditeľná sila pridržala a zabránila jeho smrti. V noci sa zbojník zo šibenice uvoľnil a utekal za opátom Filipom, aby mu všetko porozprával.

Prostredníctvom **Trenčianskych povestí** Jána Skovajsu a Petra Mišáka a **Príbehov z Trenčína** Vlada Kulíška sa vrátíme na Skalku pri Trenčíne do obdobia o niekoľko desaťročí neskôr. Jedna z útlych knížiek je venovaná **Opátovi Štefanovi**, ktorý pôsobil v benediktínskom kláštore na **Velkej Skalke** v časoch, keď bol pánom Považia mocný Matúš Čák Trenčiansky. Kláštor založili začiatkom 13. storočia. Pre úzku väzbu s pustovníkmi sv. Andrejom a Beňadikom sa kláštor stal najstarším pútnickým miestom na Slovensku. Hlavná púť sa tu koná v nedeľu po 17. júli, na ktorý pripadá sviatok spomínaných svätcov. Zakonzervovaná zrúcanina kláštora je prístupná verejnosti. Návštevníci môžu v rámci prehliadky areálu vidieť pustovnícku jaskyňu aj odtlačok ruky sv. Beňadika na skale.

Chlapca z pohronskej obce Tekovská Breznica menom Štefan prijali do školy v Hronskom Beňadiku, kde sa mu vodilo celkom dobre. Správy o šikovnom a inteligentnom mníchovi sa doniesli až do uší nitrianskeho biskupa, ktorý ho vymenoval za opáta na Skalke pri Trenčíne. Bolo len otázkou času, kedy sa novopečený opát Štefan stretne s čoraz mocnejším Matúšom Čákom z neďalekého Trenčianskeho hradu. Obaja muži si padli do oka a pyšný a neprístupný vladár sa zrazu začal niekomu zverovať so svojimi tajomstvami, čo nikdy predtým nerobil. Matúš so Štefanom často viedli dlhé rozhovory nielen o cirkevných otázkach. Boli to časy, keď rozrastajúce sa Matúšovo domínium prosperovalo a darilo sa aj opátstvu na Skalke, ktoré pod Štefanovým vedením spravovalo veľký majetok. Príchody opáta na Trenčiansky hrad niekedy hradné stráže prehliadli, preto sa začalo povrávať, že za Matúšom chodí nejakou tajnou chodbou. Mocenské ambície Matúša Čáka sa nepozdávali nitrianskemu biskupovi, ktorý ho v nemilosti v roku 1311 exkomunikoval. Jeho verný prívrženec a spovedník Štefan ho

Kláštorné múry Velkej Skalky

za to neodvrhol. Zostal pri ňom aj po tom, ako v roku 1317 dal Matúš vypáliť Nitriansky hrad. Cirkevná vrchnosť pána Váhu a Tatier nedokázala potrestať, preto sa proti nemu obrátil samotný Boh, ktorý zariadil, že jeho jediný syn a následník jeho domínia náhle zomrel na zápal pľúc. Až toto Matúša zlomilo a až potom nastal úpadok jeho moci. V roku 1321 kráľovské vojsko obliehalo Trenčiansky hrad. Ešte počas obliehania sa rozniesla správa, že Matúš Čák zomrel. Opát Štefan, ktorý za neho odslúžil zádušnú omšu, bol jediným človekom, ktorý videl Matúšovo telo. To vyvolalo dohady, či sa pán Trenčianskeho hradu skutočne pobral na onen svet, pretože krátko potom sa v kláštore na Skalke objavil nový, neznámy mních.

V rámci archeologického výskumu nedávno pri ceste do Skalky nad Váhom odkryli niekoľko starých hrobov, ktoré podľa nálezu mincí dotovali do 13. a 14. storočia. V jednom hrobe našli spolu dve telá, jedno mužské a jedno ženské. Pravica o niečo staršieho muža spočívala na ľavej ruke ženy. Obďaleč bol hrob s kostrou muža, ktorého lebka ležala pri jeho nohách. Asi objavili

hroby Michala, Cecílie a podlého sluhu z povesti **Záhľadný hrob** od Jána Skovajsa a Petra Mišáka.

Záhľadný hrob

Na Trenčiansky hrad prišiel raz veľký sprievod s 20 okovami nitrianskeho vína. Išlo o dar nitrianskeho biskupa snažiaceho sa získať podporu Matúša Čáka pre kráľa Karola Róberta. Sprievod viedol kapitán Michal Čabalka. Mladý driečny dôstojník sa na hrade zapozeral do peknej vdovy Cecílie. Postarší rytier Ján z Matúšovej družiny však s nevôľou sledoval koketovanie Cecílie s Michalom, medzi ktorými zjavne preskočila iskra a dokonca sa v kláštore na Skalke tajne zosobášili. Rytier Ján to však nevzdával a kul vražedný plán. Vhodnou príležitosťou sa stala poľovačka. Michalovho sluhu podplatil, aby svojho pána nechal bez ochrany. Nešťastie sa stalo na konci lovu, keď kapitána napadol rozžutý divý kanec, zhodil ho z koňa, nabral na kly a od smrti ho už nikto nezachránil. Keď sa Cecília dozvedela, že jej milovaný manžel zahynul, od žiaľu jej puklo srdce. Padla vedľa jeho bezvládneho tela a viac už nevstala.

Malá Skalka

Malá Skalka na starej pohľadnici

Pohrebný obrad viedol opát Štefan zo Skalky. Michala a Cecíliu uložili do spoločnej truhly a pochovali do hrobu na skalnom výbežku neďaleko kláštora. Matúš Čák si bol vedomý, že s tragickou poľovačkou nebolo všetko v poriadku. Privolaný sluha sa k zrade priznal a hradný pán ho bez milosti odovzdal katovi, ktorý mu na mieste stal hlavu. Jeho mŕtve telo aj s oddelenou hlavou zahrabali do pripravenej jamy. Pôvodca zrady rytier Ján ušiel ešte pred pohrebom a nevedno kedy a kde sa skončil jeho biedny život.

Prastará cesta vedúca z Trenčína k ruínám kláštora na Veľkej Skalke mína zaujímavé miesto nazývané **Malá Skalka**. Nachádza sa tu pútnický dom a pútnický Kostol sv. Andreja a Beňadika, ktorého dve veže vidno už zďaleka. Kostol stojí na mieste kaplnky, ktorú dal podľa cirkevných prameňov postaviť v roku 1520 horlivý kresťan Juraj Thurzo. Povešť ***Na Malej Skalke*** od Jána Skovajsu a Petra Mišáka posúva dej o niekoľko desaťročí dopredu a za hlavnú postavu príbehu považuje iného Juraja Thurzu, ktorý sa stal uhorským palatínom. Podľa povesti

gróf mal veľkú záľubu vo vedení štvorzáprahu koní. Preto si raz na ceste z Bytče do Trenčína sadol na miesto kočiša a viedol koč, v ktorom sedela jeho manželka. Jeho divoká jazda viedla popod starobyľý kláštor na Skalke, kde vyčerpané kone vybehli z úzkej cesty a padali dolu svahom. Thurzo nad koňmi stratil vládu a jeho žena sediac v koči sa od strachu roztriasla. Začala sa modliť k Bohu aj všetkým Božím svätým a v jednom okamihu vykrikla: „Svätá Dorota, pre zmilovanie Božie, ratuj nás!“ Zrazu z jasného neba zostúpila oslovená svätica v nádhernom anjelskom rúchu. Zázračná bytosť s košíkom ovocia a ružami v rukách, nad ktorou sa vznášal anjelský meč, uprela zrak na padajúce kone a koč zastavila. Bol najvyšší čas, lebo o krok ďalej zívala priepasť a v nej hučali vlny mocnej rieky. Thurzo aj so ženou s trasľavými nohami vystúpili z koča a on z vďaky za záchranu vyriekol sľub, že na danom mieste postaví kaplnku na počtu vzácnej svätej Doroty. Šľachtic nezabudol na svoj sľub a neďaleko kláštora dal vybudovať kaplnku na slávu a pripomenutie Božieho milosrdenstva.

Súčanské povesti

Od považskej strany lemuje Biele Karpaty bradlové pásmo spestrujúce prevažne monotónne flyšové pohorie. Ostré bralá sa v stredoveku stali ideálnym miestom na stavbu hradov. Nad Súčanskou dolinou dominuje malebnej krajine monumentálne bradlo Krasín, na ktorom kedysi trónil hrad Súča. Z pyšného panského sídla dnes takmer nič nezostalo, zato sa nám o ňom zachovali starobylé povesti. Vznikli v dávnych dobách, keď poddanému ľudu kruto vládli lúpežní rytieri.

Potok Súčanka pramení hlboko vnútri Bielych Karpát pod hraničným hrebeňom. V prastarých časoch, keď sa odohrávali príbehy zaznamenané v povestiach, potok oddeľoval od seba Moravu a Uhorsko. V hornej časti rozložitej Súčanskej doliny leží **Horná Súča**, ktorá má po svojom chotári roztrúsené osady a kopanice. Dolnú časť doliny zaplňa chotár kompaktnejšej dediny nazývanej **Dolná Súča**. Nad ňou sa týči bradlo na mapách označované menom **Krasín**, domáci však uprednostňujú názov v tvare Krásín argumentujúc tým, že je taký krásny.

Na ostrom skalnom hrebeni budovanom tvrdými vápencami si stredovekí stavitelia našli vhodné miesto na postavenie **hradu Súča**. Dnes by sme stopy po ňom museli hľadať lupou, avšak v stredoveku nebol len nejakou bezvýznamnou stavbou, zvlášť v čase, keď z neho páni spravovali miestne súčanské panstvo. Prvá písomná zmienka o hrade pochádza z roku 1318 v súvislosti s tým, že ho spravoval pre Matúša Čáka kastelán Dionýz prezývaný Levo. Nejaký strážny hrad kontrolujúci obchodnú cestu na Moravu vedúcu Súčanskou dolinou tu určite

Vlčí vrch v chotári Hornej Súče

Dolná Súča z Krasína

stál aj skôr. Musel vzniknúť po roku 1208, keď sa v listine nitrianskeho župana Tomáša o hrade ešte nepíše, iba o území *terra Sucza*. Niektoré historické pramene za zakladateľa hradu považujú komesa Bohumíra, syna Sobeslava. V roku 1475 dal kráľ Matej Korvín hrad do zálohu za 15-tisíc zlatých županovi Trenčianskej stolice Štefanovi Zápoľskému. To už sa pomaly dostávame k lúpežným rytierom Jánovi a Rafaelovi z Podmanína, ktorí ho získali v roku 1536. Ich bezohľadné počínanie vzbudzujúce strach u poddaných a obavy susedných zemepánov sa stali príčinou priskorého zániku hradu aj témou miestnych povestí.

Jednu z nich s názvom **Krásny dub** nám ponúka kniha Trenčianske povesti od Jána Skovajsu a Petra Mišáka. V povesti sa bratia Podmanickovci priamo nespomínajú, hovorí sa v nej len o nemenovanom lúpežnom rytierovi. Podľa povesti kedysi vládol na drevenom hrade Súča lúpežný rytier. Stál na čele zbojníckej družiny prepádajúcej kupcov cestujúcich dolinou Súčanky. Pre nebezpečenstvo, ktoré tu na kupcov číhalo,

jej hovorili Zbojnícka cesta. Na jeho meno už ľudia zabudli, avšak vďaka povesti si pamätajú to, že mal krásnu dcéru.

Krásny dub

Miestni obyvatelia sa na Trenčiansky hrad chodili sťažovať na svojho pána pre jeho lúpežnícke maniere. Ponosy sa doniesli až k samotnému kráľovi, ktorý do Súče poslal vojsko, aby so súčanskými zbojníkmi porobilo poriadok. Hradný pán si však zo zvestí, že sa k nemu blížia kráľovskí vojaci, nič nerobil. Smial sa a spolu so svojimi zbojníkmi sa napájal ukradnutým vínom. Rytierova krásna dcéra zvyčajne každý deň ráno chodievala so zlatým džbánom po vodu do studne pod hradom, aby otec a jeho kumpáni po prepítej noci mali čím zhasiť smäd. Keď raz načierala vodu, začula dupot koní blížiacich sa kráľových vojakov. Naľakala sa, zlatý džbán spustila do studne, nasadla na vraníka a popod hrad sa dala do cvalu smerom cez Hornú Súču na Moravu. Míňajúc hradnú bránu stihla zakričať: „Ratujte sa, vojsko sa blíži!“ Nato sa aj zbojníci spolu s hradným pánom

Miesto, kde stál hrad Súča

dali na útek. Dievča sa na koni muselo prebrať cez husté krovie, ale jej krásne dlhé vlasy sa zachytili o konár duba a zhodili ju zo sedla na zem. V páde stačila zakričať: „Dube, dube, či si len krásny, ale mne osudný!“ Zbojníci okolo nej precválali náhliac sa za moravskú hranicu. Iba ich vodca sa zastavil a smutne sa sklonil k mŕtvej dcére. Medzitým kráľovské vojsko obsadilo hrad. V opustenom hrade nenašli zbojníkov a ani ich bohatý lup, ktorý si stihli vziať so sebou, preto od zlosti zbojnícke hniezdo podpálili a zničili. Popol a spálené kusy dreva zasypali studňu v podhradí aj so zlatým džbánom, ktorý dosiaľ nik nenašiel. Na mieste, kde zbojnícka dcéra prišla o život, vyrástol strom, ktorý sa dnes nazýva Krásny dub.

V ďalšej povesti o hrade Súča **Útek pred snúbencom** z knihy Jána Domastu vystupuje okrem hradného panstva aj mladý zeman Slavičín pochádzajúci z rovnomennej obce na moravskej strane Bielych Karpát. Keďže bol vychýreným pytlíkom, potešila ho správa o tom, že sa na hrade Súča chystá veľká poľovačka. Tak sa rozhodol, že divú

zver trochu preriedi, aby sa panstvo príliš neprejedalo. S uloveným srncom sa vydal k drevorubačským kolibám nad Hornou Súčou vediac, že tam býva znamenitá kuchárka Anča. Cestou hustým lesom sa mu však splašil kôň a jazdec sa nešťastne nabodol na smrekovú haluz. Našťastie ho našli drevorubači a odniesli ho ku kolibám práve vo chvíli, keď sa tam objavila panna Katka z hradu Súča. Ranený mladý muž sa jej páčil, preto ho začala ošetrovať. Potom požiadala panských horárov a drevorubačov, aby Slavičina ukryli pred otcom, ktorý by ho ako pytlíka určite poslal na onen svet. V odľahlej kolibe ho zverili do opatery bylinkárky a Katka za ním občas zašla, aby zistila, ako sa jej chránenec zotavuje. Hradný pán sa čudoval tomu, že sa jeho dcéra ustavične niekde túla. Hnevalo ho tiež, že Katka nebola doma práve v čase, keď ju prišiel popýtať o ruku syn trenčianskeho hradného pána. V tom čase sa práve náhlila za svojim milým a ocitla sa uprostred strašnej búrky. Udrél blesk a splašený kôň nechal vystrašené dievča uprostred lesa visieť na konári starého duba. Slavičín jej však šiel naproti, zvesil ju zo stromu

a odviedol domov. Rodičia na hrade celý rok nič nevedeli o stratenej Katke, mysleli si, že v búrke zahynula. Keď ich dcéra navštívila aj s čerstvo narodeným synčekom, všetko jej odpustili.

V knihách Ľudovíta Janotu aj Gejzu Sádeckého nachádzame tiež veľmi podobné povesti napríklad o **Pastorkyni zo Súče**. Sú v slovenskej ľudovej slovesnosti často sa opakujúcim príbehom o zlej macoche a jej pastorkyni. Na rozdiel od mnohých ďalších má táto povesť šťastný koniec.

Pastorkyňa zo Súče

Hradný pán zo Súče zomrel skôr ako stačil napísať závet, a preto sa majetok s kráľovým súhlasom rozdelil medzi vdovu a osirelú dcéru Aničku z prvého manželstva. Macocha šla puknúť od hnevu, že sa musí deliť s nejakou nezrelou žabou, a od začiatku zverennú pastorkyňu nenávidela. Dávala jej to aj náležite „vyžrať“, prehánala ju a hrešila za každú maličkosť. Anička pokorne znášala macochine ústrky a v rúsku tmy nakrátko

opúšťala hrad, aby sa pri kríži na skalisku mohla modliť. Jedinou oporou v nepravnom svete jej bola dojka a verná slúžka Barbora. Keď macocha na Aničkine pobyty mimo hradu prišla, skrsol v jej hlave diabolský plán. Skala s krížom bola ideálnym miestom, kde by sa mohla Anička zbaviť. Jednému zo svojich sluhov nariadila, aby ju zhodil zo skaly. Raz sa dievča vybralo po úzkom chodníku na útes a cestu mu skrížilo malé vtáčatko, ktoré viac poskakovalo ako lietalo. Snažilo sa mu pomôcť, čo ho trochu zdržalo. Bola to vyššia moc, pretože sa v tej chvíli na skale objavila macocha objímajúc sa s milencom. Mileneckej dvojici prišiel sluha povedať, že nemá svedomie spáchať taký zločin. Macocha sa nadurdila, v hneve sa pošmykla a v páde strhla aj svojho milenca. Obaja v priepasti našli svoju smrť. Odvtedy vraj za temných nocí na Krasíne počuť zúfalý plač zlej macochy. Anička za svoju záchranu dala na mieste tragédie postaviť kaplnku. Časom si našla ženícha a presťahovala sa k nemu na Trenčiansky hrad.

Bradlo Krasín

